

CAP. VI.

**Luptele cele din urmă ale Patriarhiei constantinopolitane
pentru păstrarea drepturilor ei ierarhice asupra
Moldovei.**

Încă dela 1391, Patriarhia din Constantinopol trimese un emisariu, Teodosie, pentru a-și da seamă de situația bisericească din Moldova. Petru-Vodă era încă în viață, și acest ocrotitor al propagandei sârbești, care făcuse episcop de Cetatea-Albă pe ruda sa, Iosif, și care, în toate, avea înțelegere cu vecinul său, Mircea, sprijinitorul lui Nicodim, nu găsi cu cale să primească măcar pe Trimesul patriarhal, care trebuì să se întoarcă înapoi fără zăbavă¹. Domnul văzuse bine că Teodosie nu era decât un Mitropolit nou, de obârșie grecească, și el nu voiă ca Moldova lui să aibă ca întâiu păstor pe un străin, păstrându-și toate legăturile peste hotare și menit a exportă într'acolo o parte din veniturile țerii. Dar Teodosie nu e acel Mitropolit de «Maurovlachia» care stă neocupat în Constantinopol și iscălește hotărâri sinodale la 1393 și 1395².

Căci, după retragerea lui Teodosie, Patriarhia numi, formal și fățiș, pe la 1392, un Mitropolit pentru Moldova, pe Ieremia, al doilea Grec, pe care iarăși, ca și pe Teodosie, nu-l ceruse Voevodul moldovenesc, așa cum îl ceruse, în 1359, pe Iachint, Alexandru-Vodă al Țerii-Românești. Primi același răspuns ca și înaintașul său, că Moldova își are episcopul, pe Iosif,— care va fi fost numai titular de Cetatea-Albă, precum Iachint era titular de Vicina, și va fi locuit în țară, lângă Domn, ruda sa — și că, deci, ea nu poate recunoaște pe altul. Ieremia ieși din cuprinsul hotarelor moldovenesti, dar fulgerând cu o neputincioasă anatema țara întreagă, care nu voise a-l primi ca păstor al ei.

¹ *Acta Patr.*, II, p. 531.

² *Ibid.*, pp. 167, 174, 241.

Afurisenia pronunțată de Ieremia nu-i folosi nimic, precum ea nu aduse nicio pagubă țerii. După trecere de câteva luni de zile, în 1394, Patriarhia numi pe fostul «Mitropolit al Maurovlahiei» ca episcop recunoscut de Turci al Târnovei, pe care aceștia o cuceriseră de curând, în 1393, gonind într'un veșnic surgun pe Patriarhul bulgăresc Eftimie, corespondentul «popei» Nicodim. Prin aceasta Patriarhul arată dorința de a se împăcă, în sfârșit, cu Moldovenii, pe cari n'ar fi voit să-i piardă din mână cu totul. Astfel înțelese lucrurile și urmașul (de la 1394) al lui Petru și al lui Roman,—Domni cari jigniseră Constantinopolul bisericesc prin trimiterea îndărăt, prea lipsită de orice cruțare și de orice forme, a lui Teodosie și a lui Ieremia,—Ștefan-Vodă, fratele lor. Pe atunci eră, de altfel, pretutindeni, în Răsărit ca și în cel mai depărtat Apus, un curent de simpatie pentru Bizantini, spre mântuirea de Turci a cărora eră să se alcătuiască în curând expediția dela Nicopol.

Încă din 1395 se negocia împăcarea, prin care Moldova nu putea înțelege altceva decât recunoașterea lui Iosif,—creat doar după toate normele canonice de Mitropolitul legiuit al Moldovei, cel dela Haliciu,—ca Mitropolit a toată Moldova, ceia ce eră cu puțință acum, odată ce, dela 1391, Scaunul de Haliciu nu mai eră ocupat, spre a folosi Scaunului din Chiev, ocrotit de Litvano-Rusul Iagello ¹. Trimesul moldovenesc eră un «popă», — precum un «popă» Simion ținea din 1391 locul de arhipăstor al Haliciului ²—, și, pentru că stătea în fruntea celei d'întâiu, mai vechi și mai mari mănăstiri de reformă ale țerii, i se zicea «protopop»³. Protopopul Petru, un Moldovean și el, merse deci la Constantinopol pentru hotărârea lucrurilor.

¹ Dobrescu, p. 91, nota I.

² *Ibid.*

³ Astfel de protopopi întâlnim și mai pe urmă, supt Ștefan-cel-Mare, pe Iuga, al cărui fiu a fost unul din boierii mari și însemnați ai aceluși timp. V. și Bogdan, memoriul citat despre Cetatea-Albă, în *An. Ac. Rom.* pe 1908, p. 344.

Aici se încercă o soluție care ar fi lăsat la o parte pe Ieremia și n'ar fi îngăduit nici pe Iosif, pe care-l voiau toți, nici pe Meletie, care se înfățișează numai acum, asociat la aceleași batjocuri ca și colegul său. Anume Petru, ridicat de Patriarch, anume pentru aceasta, la rangul de vicariu, «dichiu», trebuiă să primească rostul de «exarch» în Moldova, pe care-l căpătase în 1359 Iachint, când unii în persoana sa situația canonică de episcop al Vicinei și aceia reală de cărmuitor sufletesc al Principatului muntean. Petru, luat și cu binele și cu răul, se învoi la urmă să primească rolul de exarh, fără să fi întrebat mai înainte pe Domnul și boierii cari-i încredințaseră misiunea la Constantinopol.

Aceste împrejurări își află și mai bine lămurirea în politica Patriarhatului față de Biserica ortodoxă a Maramurășului și a Ținuturilor românești vecine.

Anume, de mult timp, încă de pe vremea lui Sas Voevod, sau încă și mai de înainte, Românii maramurășeni aveau o mănăstire de piatră, la Peri, lângă Sighet, și egumenul dela această mănăstire a Sf. Mihail îndepliniă, nefiind un episcop canonic în vecinătate, funcțiile de Vlădică. În 1391, anul misiunii lui Teodosie, fiul lui Sas, Balc sau Baliță, care, izgonit din Moldova, primise în Ungaria, din partea regelui, o despăgubire strălucită, consistând din concedarea cetăților Sighet, Hust, Chioara, Rodna și a situației de comite al Maramurășului, făcû drumul la Constantinopol pentru «a se închină sfințelor moaște». Baliță ar fi voit bucuros să aibă un episcop, dar aceasta nu se putea fără învoirea Regelui catolic, care n'ar fi dat-o cu niciun preț. Deci el cerû și căpătă ca egumenul său din Peri, Pahomie, «popa» dela mănăstirea sa de-acasă, să fie numit *exarh* asupra Sălagiului, Arvei, Ugocei, Bregului și, în Ardeal chiar, asupra Ciceului și Ungurașului, viitoarele feude ale Domnilor moldoveni din vremile următoare. În același timp, mănăstirea eră scutită de orice amestec

episcopal și eră declarată în legătură de-a dreptul și veșnică cu Patriarhia însăși, fiind *stavropighia* ei ¹.

«Exarchia» moldovenească a «protopopului» Petru nu izbuti însă așa de bine. Atunci se luară informații nouă, în cursul aceluiași an, de doi episcopi răsăriteni, cari mai aveau misiuni prin Țara-Românească și Rusia, episcopul de Mitilene și cel de Betleem. Pe urma cercetării făcute de dânsii, se iertă Moldova de afurisenie și se recunoscă ca legală din punct de vedere canonic situația episcopală a lui Iosif. Alexandru-cel-Bun ajunsese acum Domn moldovenesc. — întâiu la un loc cu fratele său Bogdan, apoi singur. La începuturile acestei Domnii de pace și de în-găduință, o solie de clerici și boieri moldoveni merse la Constantinopol pentru a face Patriarhului celui nou acea rugăminte care puteă să-i permită și lui a dă lui Iosif recunoașterea pe care acesta n'o ceruse prea mult, dar de care fără îndoială că numai bucuros puteă să fie. Solia ajunsese în Capitala bizantină în Maiu-Iunie 1401, și îndată se redactară scrisorile patriarhale care făcură din Moldova o nouă provincie metropolitană, dezvoltată, neapărat, din episcopia Cetății-Albe, iar din Iosif, scos formal de supt anatemă, cel d'întăiu Mitropolit (26 Iulie). Pentru a se că-pătă însă o siguranță deplină în ceia ce privește originea puterilor episcopale ale lui Iosif, un călugăr Grigorie, egumen la Pantocrator, probabil Grigorie Țamblac, marele cărturar de slovenie, și un diacon Manoil merseră în Moldova pentru a face o nouă cercetare. Ei și dădură lui Iosif ultimul act de întărire ². Astfel din episcopia Cetății-Albe ieșiă o Mitropolie moldovenească, precum din episcopia Vicinei ieșiise o Mitropolie românească pentru cellalt principat.

Rămâneă instalarea episcopului de Cetatea-Albă la Suceava. «Un boier cu destulă oaste», spun *Viețile Sfinților*,

¹ *Studii și doc.*, XII, p. xxxviii și urm.

² *Acta Patr.*, II, pp. 223, 241 și urm., 256 și urm., 278 și urm., 283, 359 și urm., 494-5, 519, 528-33.

din al XVII-lea veac, și un cronicar contemporan care le urmează, merse la vestitul port genovez și luă, cu învoirea guvernatorului italian, sicriul cu moaștele celui mai nou dintre mucenicii recunoscuți de Biserica Răsăritului. La locul ce s'a zis «Poiana Vlădicăi» pentru că eră o danie făcută lui Iosif, — lângă Iași, Domnul cu Mitropolitul, cu clerul și cu boierimea, ieșiră întru întâmpinarea alaiului, cu toată pompa pe care o poate desfășurā în asemenea împrejurări Biserica. Mica oștire își urmă apoi, cu Voevodul în frunte, drumul spre Suceava. Biserica «Mirăuților», a Mirăuțului, mai bine, numită după satul în care se aflase ea înainte de a se fi hotărât raza cetății sucevene, primi oasele Sfântului dela Cetatea-Albă; lângă dânsa se așeză acuma Mitropolitul Iosif ¹.

Patriarchul îi dăduse învățături în ceia ce privește vrăsta acelora pe cari-i va face preoți și diaconi. Iosif luă însă acum, când eră cu totul sigur în Scaunul său, și alte măsuri. La Neamț fusese până pe atunci ca egumen, în locul lui Iosif întemeietorul, — legenda spune însă despre călugării Sofronie, Pimen și Siluan, cari, ei, ar fi făcut cândva un schit de lemn ² —, un Isac, pomenit în actele Patriarchatului. În 1407, la 7 Ianuar, Iosif care-și zice acum «prea-sfințit Mitropolit al Moldovlahiei» ³, încredințează mănăstirile «Vlădiciei Sale», întemeiate, deci, în adevăr, de dânsul, Neamțul și Bistrița, aceluiași «popă» Domentian, care va primi din mânilor unui boier delegat al Mitropolitului, Petru Ureche, și toată averea dăruită Neamțului de ctitorul mănăstirii, Petru-Vodă. Ca și egumenii «sârbi» din Țara-Românească, Domentian va avea toate drepturile asupra mănăstirilor și-și va putea numi un moștenitor fără ca

¹ *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 79.

² Melchisedec, în *An. Ac. Rom.* VI, pp. 58-9; *Rev. p. ist., arh. și fil.*, III, p. 14.

³ «Sveateaișii mitropolit chir Iosifū moldovlahiischii»; *Arch. ist.*, I¹, pp. 140-1.

vre-o altă putere, bisericească sau lumească, să se poată amesteca.

Astfel se creă și vieții mănăstirești din Moldova acea libertate desăvârșită, prielnică pentru cetit și caligrafie, care nu zăbovî cu roadele ei. Pe când manuscriptele muntene s'au pierdut, cele moldovenești se mai află încă, în cuprinsul țerii. Din însemnările de pe dănsese cunoaștem astfel numele câte unuia din clericii meritoși pentru înaintarea la noi a culturii de mănăstire. Astfel, Gavriil fiul lui Urie, între 1435 și 1436, care scria o Evanghelie întregă pentru pârălabilul de Hotin, Lațcu Câdea. O sumă de alte volume, cu slova mare, energică, cu câteva încercări de miniaturistică înfățișând pe frontispicii linii ce se împleticesc și se taie, împodobite la colțuri cu flori de scaiu, se află în colecțiile Academiei Române, după ce au stat, veacuri întregi, în Neamț, unde așternuseră răbdăter slova frumoasă «pisarii» de mănăstire, cari credeau să-și câștige astfel și un drept la iertarea dumnezeiască a păcatelor.
